

UWE TIMM'İN “KARDEŞİMİN ÖRNEĞİNDE” (Am Bespiel meines Bruders¹) BELLEK YANSIMALARI

REFLECTIONS OF MEMORY IN UWE TIMM'S “IN THE
SPECIMEN OF MY BROTHER” (Am Bespiel meines Bruders)

Gonca KİŞMİR

Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi,
Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı,
donen@ankara.edu.tr

Öz

Bu çalışmada II. Dünya Savaşı sonrası Alman yazınının önemli ikinci kuşak yazarlarından biri olan Uwe Timm'in, "Kardeşimin Örneğinde" (Am Bespiel meines Bruders, 2003) başlıklı eserinde yer alan farklı kuşak belleklerinin içerik ve biçimsel özellikleri anı edebiyatı çerçevesinde incelenmiştir. Metnin odak noktasını her ne kadar ağabeyi Karl Heinz'in 1942 yılında gönüllü olarak SS'lerin Kurukafa Birliğine katılarak Rus Cephesine gittiğinde tuttuğu cephe günlüğü oluştursa da yazarın elindeki verilerin azlığı nedeniyle anlatmak istediği öyküyü aile belleği ve kültürel belleğe dayandırarak vermesi, yani farklı referanslara dayanması metnin en önemli özelliklerinden biridir. Bu nedenle Uwe Timm modern ve post modern anlatım tekniklerini bir arada kullanarak, öyküsünü kurmaca, otobiyografik ve tarihsel belgeleri ise iç içe geçmiş bir şekilde sergiler. Uwe Timm'in eserinde farklı yazınsal biçimleri bir araya getirerek kullanması, yazarın alışlagelen biyografik metin yapısının dışında bir biçim arayışına girdiğinin de göstergesidir. Bu çalışmada, bir günlükten yola çıkılarak iletişimsel/aile belleğinin, kültürel belleğe ait belgelerle nasıl ve neden tamamladığı ve sonuçta ana tarihsel belleğe bir kuşak örneği olarak hem bilgi hem biçim açısından nasıl bağlandığı irdelenmiştir.

Abstract

In this study the contents and formal features of "In the Specimen of My Brother" (Am Bespiel meines Bruders, 2003) by Uwe Timm, a major second-generation writer of post-World War II German literature, have been examined within the context of memorial literature. At the focal point of the text stands a frontal diary noted at the Russian Front by Karl Heinz who voluntarily joined the Skull Units of SSs in 1942. However, the most important feature of the text is that the writer presents the story by basing it on the family memory and the cultural memory due to his lack of data. For this reason, the work, in which modern and postmodern expression techniques are used together, constructs the story in a way where fiction, biographical, and historical documents are intermingled. Uwe Timm's use of different literary forms in his work also indicates the author's search for a form other than the usual biographical text structure. In this study, the ways in which communicative / family memories are identified with cultural memory on the basis of a diary and ultimately linked to the main historical memory are examined.

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 13 Mart 2017

Kabul edildiği tarih: 14 Nisan 2017

Yayınlanma tarihi: 21 Haziran 2017

Article Info

Date submitted: 13 March 2017

Date accepted: 14 April 2017

Date published: 21 June 2017

Anahtar sözcükler

II. Dünya Savaşı; Anımsama Edebiyatı; Geçmişle Hesaplaşma; İletişimsel Bellek; Kültürel Bellek

Keywords

World War II; Reminiscence Literature; Reckoning with the Past; Communicative Memory; Cultural Memory

DOI: 10.1501/Dtcfder_0000001513

Giriş

Anımsama edebiyatına giren mektup, biyografi, otobiyografi ve anı romanı gibi eserler genel olarak bireylerin/toplumların belleklerinde yer edinen yaşanmışlıkları, deneyimleri veya anıları içerir ve bünyelerinde toplumların geçmişleriyle ilişkisini de yansıtır. Astrid Erll, *[geçmiş deneyimlerin bir fotoğrafı]* (Erll ve Nünning 188) olarak yorumladığı anımsama edebiyatının yaşama dair her şeyin kurgulanabileceği bir alan olduğunu ve yazar yoluyla belki de dile getirilmesi zor veya tabulaşmış olayları da aktararak, anımsama kültürüne önemli ölçüde katkı sağlama özelliğinin olduğunu yazar. Yine aynı yazara göre, *bu edebi eserlerin kolektif belleği [de] canlandırarak* (Erll ve Nünning 188), kültürel anımsamayı gözlemlenebilir kılma özelliğine sahip olduğu dile getirilir. Ortak yaşantının ele alındığı önemli bir bellek mekânı olarak edebi eserler,

¹ Can Yayinevi'nde, Türkçe'ye Ayça Sabuncuoğlu tarafından "Kardeşimin Gölgesinde" olarak çevrilen eser, 2011 yılında basılmıştır. Ancak "Kardeşimin Gölgesinde" başlığının, eserin özgün adı (Am Bespiel meines Bruders) ve içeriği göz önünde bulundurulduğunda uygun olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada eserin adı "Kardeşimin Örneğinde" olarak çevrilmiştir.

“geçmişin yorumlanmasını, şimdiki zamanın kavranmasını ve gelecek perspektifin bağlantısını” (ErlI ve Nünning 196) açımlayarak, toplumların geçmişe bakışını gözler önüne serer.

Bellek ve tanıklık ilişkisinin edebiyatın önemli bir konusu olduğunu vurgulayan Alman Sosyolog Michael Braun’a (*Wem gehört die Geschichte* 100) göre, anımsama edebiyatının en önemli işlevi yazarın hem bireysel hem de kolektif belleğindeki deneyimlerin/anıların okuyucuya anımsatılması, aktarılmasıdır. Özellikle 1980’lerden sonra edebi eserlerde ele alınan I. ve II. Dünya Savaşı, Nasyonal Sosyalizm’in geçmişi, Yahudi Soykırımı, sürgün ve göç gibi konulara bakıldığında, sadece yöneten ve yenenlerin belleği değil, aynı zamanda günlük hayata dair bir unvanı ya da ünü olmayan insanların acıları, sevinçleri, yani belleklerinde biriken bilgiler eserlerde ele alınır. Özellikle Alman Edebiyatında 1945 yılından sonra II. Dünya Savaşı sonrasındaki süreç, ulusal/politik durumlar ile Berlin Duvarının yıkılmasından sonra globalleşme süreçlerinde ortaya çıkan yeni sınırlar, değişik nedenlerle yaşanan göçler ve kültürel değiş tokuşlar ve medyanın gücü, anımsama edebiyatının yeniden popülerleşmesine neden olur. Nazi dönemi ve sonrasına dair yaşanmışlıklar ile yüzleşmeyi/hesaplaşmayı politik bir tercih olarak seçen ilk ülke olarak Almanya, Aleida Assmann’a göre (66-72), tarihi sorumluluğunu üstlenmiş ve “negatif belleğini” kabul eden bir ülke olarak da devletçe yürürlüğe konmuş resmi yani kültürel belleğini kabul etmiştir aslında. Anımsama edebiyatı çerçevesinde üretilen söz konusu edebi metinler, “*kolektif bellekte yer alan geçmişe dair deneyimlerin/anıların belgeleridir*” (ErlI 257) ve geçmiş edebiyatın bu alanında, “*mektup, biyografi/otobiyografi, günlük, yazarın çalışma notları gibi anımsama medyaları*” (Braun, *Wem gehört die Geschichte* 100) aracılığıyla okuyucuya aktarılmaktadır. Elbette ErlI’in de vurguladığı gibi bu metinler, *hem aile/iletişimsel hem de kültürel bellekten yararlanılarak, deneyimlerin/anıların iç dünyaların*” tekrar gözler önüne serildiği metinlerdir (ErlI ve Nünning 201).

Bireylerin iletişimsel belleklerdeki yaşanmışlıklar, öyküler veya sezgiler edebiyatın gücü ile yani yazarın deneyimi ve becerisiyle kolektif belleği yansıtabilir. Dolayısıyla anımsama edebiyatı, toplumların geçmişinin yazar tarafından yorumlanarak, geleceğe aktarılmasına imkân verir ve unutulmanı/ unutulmak isteneni veya daha önce anlaşılmayı yeni yorumlarıyla tekrar okuyucusuna sunar. Bu bağlamda söz konusu metinler, ulusal tarihe eklenen tarihsel

metinler olarak da tanımlanabilir. Alman edebiyatında özellikle 80 ve 90lardan² itibaren anı edebiyatı olarak görülen edebi metinlerin genellikle geçmiş sorgulamaya yönelik bir eğilime girdiği söylenebilir. Sadece edebiyatta değil, politik söylemlerde, televizyonda ve filmlerde de bu eğilim görülür. Martin Walser'in 1998 yılında Alman Yayıncılar Birliği Barış Ödülü töreninde Auschwitz'in sömürülmesini eleştirmesi, Steven Spielberg ve Roberto Benigni'nin popüler Holokost konusundaki filmleri ile Amerikan TV dizisi "*Holocaust*" bu değişimin ilk adımlarına örnek gösterilebilir (Fischer ve Lorenz 247). Söz konusu sanat yapıtlarında belirli bir şekliyle gösterilmeye çalışılan II. Dünya Savaşı'nın farklı yönleri farklı açılardan dile getirilmeye çalışılır ve geçmiş, bugünün referanslarından yola çıkılarak anımsama edebiyatı aracılığıyla tekrar ele alınır ve sorgulanır hale getirilir.

Alman edebiyatında anı edebiyatı türünde kaleme alınan metinlere bakıldığında, genel eğilimin, ikinci kuşağın, yani "*sonradan doğanlar*"ın (A.Assmann 214)³ aile/iletişimsel belleğe dayanarak, hem kurban hem de fail kavramını sorguladığı ve büyük ölçüde negatif belleğin merceğinden olayları tekrar ele aldığı görülmektedir. Elena Agazzi, genellikle edebiyat tarihçileri tarafından ikinci kuşak olarak adlandırılan ve aslında 68 döneminin de birer temsilcisi olan bu yazarların, "*aile romanlarında (Väterliteratur) sadece tarihsel bakışlarını değil, ebeveynlerine hissettikleri öfke ve çaresizliği*" (Agazzi 11) de dile getirdiklerini vurgular. Örneğin ikinci anımsama kuşağı yazarlarından Bernhard Schlink, tüm dünyada tanınan "*Vorleser*" (Schlink, *Okuyucu*) eserinde Nasyonal Sosyalizm döneminde SS gardiyanı olarak görev yapan Hanna Schmitz'in yıllar sonra mahkemede yargılanma sürecini anlatırken, Hanna aracılığıyla okuyucuya hem baba kuşağının, hem de kurban-fail tarafının da öyküsünü okuyucuya açılar. 70'li yıllara kadar edebiyatta geçmişe dair anılar, "kahraman" veya "mağdur"

² Özellikle 1980'lerden sonra Avrupa'da meydana gelen siyasi değişimlerin, Berlin Duvarı'nın Yıkılması (1989), Doğu-Batı Almanya'nın Birleşmesi (1990), Sovyet Rusya'nın Dağılması (1991), Soğuk Savaşın Bitmesi (1991), Demir Perde'nin Kalkması (1991) her bakımdan kültürel alışverişi arttırdığı yadsınamaz bir gerçektir. Çoklukla bir yönüyle biçimlendirilmeye alışılmış olan tarihi olayların farklı yönlerinin ortaya çıkarılması, belgelerin yeniden yorumlanması, yeni dünyanın yeni kuralları (globalleşme), geçmişin anlamlandırılması ve kabul etme/yüzleşme gibi olgular suçlu ve kurban söylemine yeni perspektiflerin kazanılmasına neden olmuş ve postmodernitenin en önemli kavramları tarihe bakışı da yeniden biçimlendirilmiştir ve tarih yazımının en önemli kavramlarından biri olan "suç", "kurban", "zafer", "yenilgi" kavramlarını yeni bir zemine oturtmuştur (A.Assmann ve Frevert 267-268). Dolayısıyla savaşta ve savaş sonrası Almanya'sında işlenen suçların yükü bir anlamda gelecek kuşaklara miras bırakılmıştır sonucuna da ulaşılabilir.

³ Heinz Bude'nin kuşak teorisine göre, ikinci kuşak tanımına 1938 ile 1948 yılları arasında doğanlar, yani II. Dünya Savaşı'nın sonuçlarını bizzat yaşamış ve ailelerinin travmalarına tanıklık eden ve bundan zarar gören bireyler girmektedir.

rolündeki figürlerle dile getirilirken, bu tarihten itibaren Almanya'nın geçmişle ilgili kültürel politikasına koşturarak ulusal belleğin yeniden kurgulanmasında ve yapılandırılmasında bu suçun kolektif bellek kapsamında kabul edildiği görülür (A.Assmann 67-68). Nazi dönemine ilişkin kolektif suçu kabul eden bir ülkenin yazarları olarak, geçmişi edebiyat düzleminde ele almaları da Almanya'nın benimsediği bu yeni politikaya⁴ bağlı olarak gelişir, yani yazarlar “geçmişle hesaplaşma” yerine “geçmiş muhafaza etme” tutumunu benimserler.

Michael Braun'a göre farklı anımsama kuşaklarına ait birinci, ikinci ve üçüncü tanıkların yaşanmışlıkları bağlamında geçmiş sahnelenir. Fail veya kurban olan birinci anımsama kuşağı, olayları bilinçli bir şekilde yaşamış ve bu olayları anımsayanlardır ve dönemin tanıklarıdır. İkinci kuşak ise, Almanya'nın yakın tarihinin ne anlama geldiğini bilen, anımsayabilen ve tanıklarla konuşabilendir. Bu kuşak yaşanmışlıkları eleştirir (Braun, *Wem gehört die Geschichte* 103- 104). Birinci anımsama kuşağı, bizzat yaşayarak, ikinci anımsama kuşağı ise sonuçlarını yaşayarak ve dinleyerek otobiyografik ve kurmaca eserler kaleme alır. Üçüncü anımsama kuşağında ise tanıklar, söylenenlerden, derslerden, kitaplardan, filmlerden ve televizyondan tarihi öğrenir. Nazi döneminin ve savaşın sonuçlarıyla yüz yüze gelen ve bu konuda bir belleği olmayan, yani “post memory”⁵ bağlamında anılara sahip bu kuşak sırdaştır, tarihe karşı bir suçları yoktur, fakat kendilerini sorumlu hissederler (Braun, *Wem gehört die Geschichte* 105). Dolayısıyla yazarlar, geçmişle ilişkilerinde kendi yaşadıkları zamanın verilerinden yola çıkarak ve kendi referanslarını da kullanarak tarihi yeniden yorumlamaktadırlar.

⁴ Ulusal ve bireysel bellek açısından bakıldığında, Batı Almanya'nın anımsama politikası üç dönemde değerlendirilmektedir. Birinci dönem geçmişe dair politikaların adının konduğu 1945-1957 yıllarıdır. Bu dönemde “iletişimsel sessizlik” söz konusudur ve bu dönemde iki önemli konu ön plandadır: kurbanların zararının karşılanmasında tazminat politikası ve affetme politikası. İkinci dönem ise 1958'den 1984'e kadar ki geçmişle hesaplaşma sürecidir. NS faillerinin adli kovuşturmalarının arttığı bu dönemde, Ludwigsburg'da Nazi Suçlarını Soruşturma Bürosu kurulur. Ayrıca bu dönemde 68 öğrenci hareketleri de bu dönemin eleştirilmesinde önemli rol oynar. Üçüncü dönem ise 1985 yılından itibaren anımsama sürecini kapsar. Bu dönemde resmi anma ve onlara ait semboller önem kazanır. Tazminat ve hukuki işlemler tam olarak gerçekleştirilemezse de, sembol ve ritüeller ile kamusal araçlar ön plandadır. Dolayısıyla anımsama politikaları ikiye ayrılır; Geçmişle hesaplaşma (Vergangenheitsbewältigung) ve geçmiş muhafaza etme (Vergangenheitsbewahrung)” (A.Assmann ve Frevert 143-145).

⁵ Bellek konusunda çalışmalarını sürdüren Marianne Hirsch tarafından kullanılan bu terim, kolektif travmatik olayların bir gölge gibi takip ettiği kuşakların belleğini, deneyimlerini ve anılarını tanımlamaktadır. Torun kuşağı (Enkelgeneration), büyükbaba kuşağı (Großelterngeneration) ile bireysel anıları olmamasına rağmen, geçmiş ya öykülerden ya da ebeveynlerinden geriye kalan anı nesnelere öğrenir, yani dolaylı yoldan anılar belleğinde yer edinir (Bkz. Marianne Hirsch. *Family Frames. Photography, Narrative and Postmemory*. Cambridge: Mass,1997).

“Kardeşimin Örneğinde” Bellek Yansımaları

II. Dünya Savaşı'nın sonuçlarının, Amerika'nın etkisinin hüküm sürdüğü gittikçe ekonomik açıdan refaha ulaşan 60'lı, 70'li yılların Almanya'sında yetişen Bernhard Schlink gibi Uwe Timm (1940) de birçok eserinde kendi kuşağının deneyimlerini, tarihi olgularla yoğurarak eserlerinin ana izleğine yerleştirmektedir. 1974 yılında yayımlanan “*Heisser Sommer*” (Sıcak Yaz) adlı eseriyle edebiyat dünyasına adım atan ve bugün ikinci anımsama kuşağının önemli bir temsilcisi olarak kabul edilen Uwe Timm, bu ilk romanında tarihsel bir bakış açısıyla Almanya'nın 68 dönemi öğrenci hareketlerini mercek altına alır. “Sıcak Yaz”da kendisinin de aktif olarak katıldığı 68 dönemi öğrenci hareketlerini, tecrübelerini anlatırken, “*Morenga*” (1978) başlıklı romanında Almanya'nın 1904 yılında Güneybatı Afrika'daki sömürge politikasını irdeler. “*Die Entdeckung der Currywurst*” (Köri Soslu Sosisin Bulunuşu, 2000) eserinde ise savaşı yaşamış yaşlı Lena ile huzurevinde yapılan röportaj aracılığıyla, Lena'nın II. Dünya Savaşı sonuna doğru bir asker kaçağı ile yaşadığı aşk retrospektif bir anlatımla gözler önüne serilir. “*Halbschatten*” (Timm, *Yarı Gölge*) başlıklı romanında ise, Almanya'nın ilk kadın pilotlarından Marga von Etzdorf dolayımında Almanya'nın II. Dünya Savaşı'na nasıl adım adım sürüklendiği öykülendirilir. Yazar en son 2013 yılında bir adada kuş bekçiliği yapan roman figürü Eschenbach'ın duygu dünyasını ve anılarını anlattığı “*Vogelweide*” (Kuş Çayırı) eserini yayımlayarak, günümüze kadar yirmi üç romana imza atar.

Eserlerine bakıldığında, yazar genellikle Alman sömürgeciliği, Nazi dönemi, II. Dünya Savaşı ve sonrası gibi konuları irdelemektedir ve bu bakımdan Timm, konu tutarlılığıyla dikkat çeken bir yazardır. Eserlerinin ana izleğini tarihsel bir çerçeveye yerleştirmeyi seven Uwe Timm, “*anlatıdaki çıkış noktasını bir durum veya imgenin oluşturduğunu; takıntılarını, korkularını ve içgüdülerini sadece yazarak ifade edebildiğini*” (Timm, *Erzählen und kein Ende* 14) dile getirirken, “[ö]ykülemeyi çok sevdiğini” (Timm, *Erzählen und kein Ende* 8-9) belirtir. Bu konuda Martin Hielscher de, yazarın eserlerinde otobiyografik unsurlar ile kendi kuşağının deneyimlerini, anılarını öykülediğini vurgular (Hielscher 69).

Timm, 2003 yılına kadar eserlerinin öykülerini yarı kurmaca yarı otobiyografik unsurları kaynaştırarak kurgularken, “Kardeşimin Örneğinde” adlı yapıtında bireysel soru ve gözlemleri otobiyografik bilgilerle tarihsel bir çerçeve içinde birleştirir. Eserin odak noktasını her ne kadar metin olarak, Timm'in ağabeyi Karl Heinz'ın, 1942 yılında gönüllü olarak SS'lerin Kurukafa Birliğine katıldıktan

sonra cephede tuttuğu günlük, ailesine Doğu Rus Cephesinden yolladığı mektuplar oluştursa da, bunlar Timm için yeterli olmaz. Bu nedenle ailedeki anne, baba ve ablanın öyküsünün yanı sıra, kültürel belleğe dâhil olan anılarına, belgelere, genel tarih ile ilgili yorumlara da metinde yer verir. Aslında Alman toplumunda Karl Heinz'ın öyküsü çok tipik olduğu için, Timm'in amacının ağabeyini ortaya çıkaran tarihsel ve sosyolojik noktaları belirlemektir. Timm ailesinde baba Hans Timm, oğlu Karl Heinz gibi, I. ve II. Dünya Savaşlarında gönüllü olarak görev yapmıştır. “*Karl Heinz'ın SS'e katılmasına karşı*” (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 22) olduğunu dile getiren anne Timm ise geleneksel aile modelindeki kadın profiline sahiptir. Abla Hanne Lore ise, iki nişanlısını da Rusya'da savaşta kaybeder ve özel hayatında yaşadığı bu şansızlıklar ile mutsuzluklar onun da Uwe Timm gibi babası ile çatışmasına yol açar. Diğer taraftan ağabeyi Karl Heinz'ın Doğu cephesine gidip ağır yaralanarak, geri dönememesi ailede derin ve sessiz bir travmaya neden olur. Aile bireyleri Karl Heinz ile ilgili anıları dile getirmeyi tercih etmez ve birbirleriyle bu konuda konuşmazlar.

“*Kardeşimin Örneğinde*” eserinde, Timm'in aile hikâyesinin arka planında “*Üçüncü Reich dönemine ait yaşanmışlıklar ve Nazi Ordusunun Suçları*” (Bernhardt 28) gibi tarihi olaylara ait tarihi belgelerle okuyucuya anımsatılır. Timm'in, ağabeyi ve babasının geçmişi dolayımında, hem II. Dünya Savaşı hem de kendi kuşağının geçmişiyle yüzleşerek hesaplaşmasının sorgulandığı bu eserin öyküsü aslında Almanya'da pek çok ailenin yaşanmışlıklarıyla benzerlik gösterir.⁶ II. Dünya Savaşı'nın olumsuzluklarını yaşayan ailenin belleğindeki anılar, ağabeyin cephe günlüğü ve cepheden anne ve babasına gönderdiği mektuplar ile anne-babanın oğullarına yazdığı mektuplar, Alman Sosyolog Harald Welzer'in bahsettiği “*aile albümü*” (Familienalbum) ve “*tarih ansiklopedisi*” (Geschichtsllexikon) kavramlarını akla getirmektedir.⁷

⁶ Alman Sosyolog Harald Welzer “Opa war kein Nazi” (Büyükbabam Nazi değildi, 2002) çalışmasında Nasyonal Sosyalizm geçmişinin kuşaklararası aktarımını aile içinde araştırmaktadır. Bu çalışmada, farklı kuşakları temsil eden 40 aile ile görüşülmüş, bu ailelerle Nasyonal Sosyalizm geçmişi hakkında 142 röportaj yapılmış ve 2535 hikâye anlatılmıştır. Çalışmada ele alınan hikâyelere bakıldığında Uwe Timm'in ailesindeki hikâyeye benzer hikâyelerin olduğu görülmektedir.

⁷ Aile albümü, aile belleğinin önemli bir anımsama aracı olarak hem kuşak belleğine hem de kolektif belleğe ait anılar ve yaşanmışlıklar hakkında bilgi verebilir. Welzer'e göre nasıl aileye ait fotoğraflar varsa metaforik anlamda bir toplumun yaşanmışlıklarını anlatan fotoğraf albümünden de söz edilebilir. Buna ek olarak tarih ansiklopedisi kavramı da yine metaforik anlamda III. Reich dönemi ve sonrasına ait geçmişi resmeden bir kaynak olarak tanımlanır (Welzer, Moller ve Tschuggnall 10).

Ağabeyinin ölümünden sonra “ailesinin travması” ile yüz yüze kalan Timm ailesinin örneğinde olduğu gibi, II. Dünya Savaşı sonrasında milyonlarca Alman’ın yaşadığı bu öykünün özelliği, biçim açısından farklı bir şekilde kurgulanmış olmasıdır. Eserde alıntılanan tarihi belgeler ve mektuplar ile bilimsel çalışmalar “*parçalı bir bütün (fragmentarische Erzählweise)*” (Onaran 271) oluşturur ve sadece “*edebiyatın belleğine*” (Erl 64) değil, tarihi içeren kültürel belleğe de gönderme yapar. Bu açıdan söz konusu eserin günümüzde orta eğitim müfredatına girmesinin ana nedenlerinden biri, her ailenin ve geçmiş kuşakların öyküleriyle benzer olan bu eserin konusundan ziyade, eserde iletişimsel/aile belleği ile kültürel belleğin birlikte ele alınış biçimidir. II. Dünya Savaşı sonrası kuşağın bir temsilcisi olarak yazarın diğer eserlerine göre daha fazla otobiyografik unsurlar barındıran “Kardeşimin Örneğinde” eseri, “*Antik Yunan exempla edebiyatına*” (Braun, *Die Leerstellen der Geschichte* 53) benzetilir. “*Heyecan verici ve anımsama edebiyatının en ilginç örneklerinden biri*” (Braun, *Wem gehört die Geschichte* 102) olan bu yapıt “*anı romanı*” (A. Assmann 44) olarak da sınıflandırılmaktadır. Bu bağlamda Timm ise “Kardeşimin Örneğinde” eserini, “*deneysel bir arayış barındıran otobiyografik edebiyat*” (Kammler 21) olarak tanımlamaktadır. Fischer ve Lorenz’e göre Timm’in “Kardeşimin Örneğinde” eseri ile Thomas Medicus (*In den Augen meines Grossvaters*, 2004) ve Martin Pollacks’ın (*Der Tote im Bunker. Bericht über meinen Vater*, 2004) eserlerinde ağırlıklı olarak Nasyonal Sosyalist babaların geçmişle hesaplaşması söz konusudur. Aile romanlarındaki (Väterliteratur) belirgin motif, “savaşa giden baba”, “babasız çocukluk yılları” ve sonunda “savaştan dönen bir yabancı”dır (Fischer ve Lorenz 193). Bu bağlamda çocukluğu savaş sırasında geçen, 68 hareketlerine katılan yazarlar, eserlerinde, babanın “savaş suçlusu” olarak kendi kimliğini aramasını tasvir eder. 90’lı yılların sonuna doğru bu konuları işleyen romanlar da –temelde savaş sonrası bir kuşak olarak kabul edilen 68 kuşağını merkezine almasına rağmen- “aile romanı” olarak adlandırılır. Anı romanları, suçlu bir kuşağın aile içi hesaplaşmalarını konu edinen aile romanlarıyla karşılaştırılabilir (Fischer ve Lorenz 193- 193).

Dolayısıyla otobiyografik bir yapıt olarak “Kardeşimin Örneğinde” eserinin, bu türün sınırlarını zorladığı söylenebilir. Örneğin Jean Jacques Rousseau’nun “İtiraf”ı (1782) gibi otobiyografilerde giriş, gelişme ve sonuç şeklinde ele alınan metnin odağında yazarın biyografisinden belli kesitlerin aktarıldığı bir yaşam öyküsü, tarihsel bir sıralama ile anlatılırken, bu eserde klâsik otobiyografilerin aksine, kronolojik bir sıra gözetilmediği gibi, montaj tekniği ile tarihsel belgelere, deneme üslubuyla kaleme aldığı olaylarla ilgili notlara da sık sık yer verilir.

Anımsama edebiyatı bağlamında bir aile romanı olarak “Kardeşimin Örneğinde” eseri, sadece ağabey Karl Heinz’in geçmişini değil, aynı zamanda aile geçmişi ekseninde anne, baba ve abla figürlerinin de öykülerini, kendi öyküsüyle de harmanlayarak, “*anı profilinin çerçevesinin*” (Assmann ve Frevert 36) kuşaklararası nasıl değiştiğini de göstermektedir. Özellikle yazar, eserin konusunu baba ve ağabey figürü dolayımında ele alarak, bu figürlerin yaşamlarının Almanya’nın kolektif belleği ile nasıl örtüştüğünü göstermektedir⁸. Eserde bu nedenle Birinci Dünya Savaşı’nda savaşmış ve cepheden döndükten sonra Versay Barış Antlaşması’nın (1919) yenilgisini sindiremeyen ve II. Dünya Savaşı’ndan sonra Hitler dönemi gerçeğiyle yüzleşen baba kuşağı ile savaş sonrası kuşağın portreleri de karşı karşıya getirilir. 68 kuşağını temsil eden genç Timm ile savaş kuşağının bir bireyi olan baba Hans Timm’in savunduğu değerler baba-oğul çatışması dolayımında anı profilinin nasıl değiştiğini gösteren örnek bölümlerdir. Baba Timm, I. Dünya Savaşı’na katılmış bir birey olarak, anılarındaki “*savaş hikâyelerini gururla anlatan*” (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 64) dolayısıyla Alman milliyetçiliğini savunan bir bireydir. Oğullarının da bu çizgide olmasını arzu eden baba, oğlu Uwe Timm ile milliyetçilik ve toplumsal değerler bağlamında hemen hemen her noktada ters düşer. “*Kot pantolon yok, caz yok, akşamları saat 10.00’da evde olunacak*” (Timm *Kardeşimin Gölgesinde* 24- 25) gibi babanın koyduğu yasaklar, 68 dönemi öğrenci hareketlerinde de aktif rol oynayan Timm için, gençliğinde “*mantıklı gelmeyen ve apaçık çelişkili olan bir kurallar sistemi*”dir (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 24- 25).

Farklı kültürel bir iklimde yetişen ve “*kendi dilini bulabilmiş*” (Timm *Kardeşimin Gölgesinde* 58) bir birey olarak Timm’in Nazi ideolojisinin “*masum insanları katledecek kadar empatiden uzak*” (Hielscher 100) olmasına da uzun yıllar anlam veremez. Bu nedenle ağabeyi ve babasının geçmişiyle hesaplaşmak ve yaşanmışlıkları olabildiğince eleştirel bir gözle kaleme almak, kısaca, yakın geçmişi aile biyografisinden yola çıkarak yorumlamak, Timm için o kadar da kolay olmaz. Eseri yazma aşamasında hem tarihteki yaşanmışlıklarla yüzleşmek hem de ağabeyi ile ilgili “*(...) kendini nasıl görüyordu?, Hangi duyguları vardı? Fail olma, suçlu hale gelme, haksızlık diye bir şey biliyor muydu?*” (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 81) gibi

⁸ Fransız Sosyolog Maurice Halbwachs’a göre, *her bireysel bellek kolektif belleğin* (kollektives Gedächtnis) *çıkış noktasıdır. Dolayısıyla kolektif bellek bir grubun/kuşağın özelliklerini ve belleğini yansıttığı için aile belleği ile de ilişkilendirilebilir* (bkz. Maurice Halbwachs. *Das kollektive Gedächtnis*, Frankfurt: Fischer Taschenbuch Verlag, 1991).

aslında cevaplarını tarihsel belgelerin verdiği sorulara bireysel bellekten yola çıkarak cevap bulmaya çalışmak, Timm'e "felce uğrattıyor[muşçasına]" (Timm *Kardeşimin Gölgesinde* 53) sürekli acı verir. Örneğin Uwe Timm, metinde yer verdiği ve adını zikrettiği "Wolfram Wette'nin *Die Wehrmacht (Alman Ordusu) adlı kitabında cesur bir Alman subayın Yahudi arkadaşıyla yan yana anlatıldığı bölümü*" (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 127) anımsarken, kendi babası ile kardeşinin de geçmişte bu şekilde olumlu ilişkiler içinde olmasını arzular. Ancak yazar bu tutumun/dünya görüşünün, baba kuşağının benimsediği "Prusya erdemleri[ne]" (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 128) uygun düşmediği için, bu hayalinin imkânsız olduğunu da dile getirir. Dolayısıyla o dönemin baba kuşağının bir özelliği olan itaat ilkesi ve "devamlılık, yükümlülüğü yerine getirme, cesaret" (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 131) gibi benimsenen eski erdemler aslında bugünün bakış açısından "alışkanlık haline gelmiş korkaklık- tek kelime etmemek" (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 117) yargısı ile eserde eleştirilir. Yazar bu eleştiri ile genellikle o dönemlerde herkes tarafından kabul gören, ancak savaş ortamında bambaşka bir değere evrilen kuralların bugünün koşullarında sorgulandığı zaman ne kadar insafsız olduğunu göstermek istemiş gibidir.

Bu nedenle eserde sık sık ağabeyinin ve babasının yaşamına dair çıkarımlarda bulunmak zorunda kalmak, yani bir oğul olarak öykünün duygusal boyutu, yazarı, ne kadar zorladığı paragraflar arasında deneme üslubunda sık sık dile getirilmektedir. Negatif bir tarihin parçası olmak yazara ağır gelmektedir. İşlenen suçların örtük bir biçimde ortaya çıktığı pasajlardan sonra içten içe babası ve Karl Heinz'in daha farklı bir geçmişe sahip olma arzusu ile ilgili yorumların yer almasının da nedeni budur aslında. Genel olarak daha çok postmodernist anlatılarda görülen yazma edininin bu boyutta konu edilmesi yine farklı iklimlerde yetişen kuşakların arasındaki dünya görüşünün farklılığını da vurgulaması açısından önemlidir.

Eserdeki bellek yansımalarına baktığımızda, Timm'in aile belleğindeki anılarının karanlık noktalarını kültürel belleğin bir parçası olan gerçekliği ispatlanmış ve ülke tarihini yansıtan belgeler ile tamamlamaya çalıştığı görülür. Ağabeyi ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmayan Timm, bu eksikliği metninde hem "oral

history”⁹ bağlamında hem de II. Dünya Savaşı ve sonrasına ait tarihi belgeler, raporlar ve Yahudi soykırımını anlatan yazılar gibi özgün belgelerle ile tamamlamaya çalışır. İkinci anımsama kuşağının bir bireyi olarak yazar, aile geçmişine eleştirel bir gözle bakar, yani o dönemin bir temsilcisi olarak “*istese bile, geçmişini unutamaz*” (Agazzi 22) ve bu tutumunu eserlerinde de sergiler. Almanya’nın kültürel belleğinde yer alan Nazi Propaganda Bakanı Heinrich Himmler’in 13 Temmuz 1941 tarihindeki konuşması dönemin yakın tarihine örnek olarak verilir. Himmler, Waffen-SS’lere seslendiği konuşmasında yaşananların “*bir dünya görüşü savaşı ve bir ırklar savaşı*” olduğunu vurgularken, “*Yahudileri hiçbir şefkat ve merhamet duymadan katledilmesini*” (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 35) emretmektedir. Metnin başka bir yerinde ise yazar, 1941 tarihinde Barbarossa Hareketi’nde görev yapan General Gotthard Heinrici’nin eşine yazdığı mektup ve günlük, silahlı kuvvetlerin kurulmasında danışmanlık yapan Mareşal von Manstein’in “*Yahudi- Bolşevik sisteminin sossuza dek kökünün kazılmalıdır. Bir daha asla yaşam alanımıza girmemelidir*” (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 93) emri ve “*38.000 Yahudi’nin vurularak öldürülme*” raporu gibi tarihi belgelere yer vererek, Nazi ideolojisinin dehşetini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Eser, bugünün tarihsel bakış açısıyla ele alındığında, özellikle II. Dünya Savaşı, Nazi İdeolojisi ve Soykırım gibi önemli tarihi olayların okuyucuya anımsatılması için yazıldığı açıktır. Örneğin Timm, Karl Heinz’in mektuplarında Nazilerin yaptığı zulümlerden daha çok, Rusların ve İngilizlerin savaş tutumlarını anlattığını fark eder. Bu nedenle Timm, ağabeyinin bu yanlılığını Almanya’nın o dönemki politikası ile özdeşleştirir ve bu durumu “*kısmi bir körlük*” (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 132) olarak nitelendirir. “*Acılar ve kurbanlar hakkında*

⁹ II. Dünya Savaşı’nda ve sonrasında yaşananlar, Alman toplumunda derin izler bırakmış ve gelecek kuşakların da geçmişle hesaplaşmasına/ geçmişle muhafaza etme sürecini kabul etmelerine neden olmuştur. Elbette her ülkenin/toplumun geçmişle olan ilişkisi, geçmişin olgularıyla hesaplaşma/yüzleşme süreci, izlenilen devlet politikalarına göre değişiklik göstermektedir. Ancak daha öncede belirttiğimiz gibi, son zamanlarda sadece devletlerin resmi tarihinin değil, sözlü tarihin (oral history) de yani birey ve aile tarihlerinin de resmi tarihe eklenildiği ve önem kazandığı görülmektedir. Özellikle teknolojinin getirdiği yaşamsal kolaylıklar ve belleğe yardımcı olan kayıt endüstrisi, toplumların geçmişteki bireylerin yaşanmışlıklara kolay ve hızlı bir şekilde ulaşabilirlik sağlamaktadır. Bir diğer neden ise İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinin ardından Almanya’da Soykırımı (Holocaust) ve İkinci Dünya Savaşı’nı yaşayan kuşağın artık yavaş yavaş dünyaya vedasıdır. Bu da yaşayan belleğin, yani bu kuşağın yaşanmışlıklarının, sözlü aktarımının diğer kuşaklara artık doğrudan aktarılamayacağını, gerçeğidir (Bkz. Jan Assmann. *Kültürel Bellek. Eski Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. İstanbul: Ayrıntı, 2005).

yazmak, faillerin kim olduğunu sormak” (Timm *Kardeşimin Gölgesinde* 109) ve toplumun görmezden geldiği bu kolektif suç karşısında susanları eleştirmek, Timm’in yazar olarak angajmanının bir göstergesidir. Eserde “biz bunu bilmiyorduk” (Timm *Kardeşimin Gölgesinde* 116) leitmotifi ile suskun kalanlar eleştirilir ve bu bağlamda Yahudi asıllı yazar Primo Levi’yi (“*Yok olanlar ve Kurtulanlar*”- *Die Untergegangenen und die Geretteten* 1986) alıntılararak, metinlerarasılık sağlanır ve böylece edebiyatın belleğinden yararlanır. Primo Levi, bu eserinde Almanların en derin suçunun suskunluk olduğunu vurgulayarak, “sözünü bile etmemek”, “biz hiçbir şey bilmiyorduk” (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 95) gibi bahanelerle özür dilemeye çalışanların suçunun daha korkunç olduğunu dile getirir.

Timm, deneyimleri ve içselleştirdiği anılarıyla Çağdaş Alman edebiyatının bir temsilcisi olarak Almanya’nın yakın tarihini -“exempla edebiyatı” örneğinde- olayları kronolojik olarak değil, aksine iletişimsel yani aile belleğini tamamlamak amacıyla kültürel belleğe başvurarak öyküler. Bunu da montaj tekniğiyle (ben anlatıcının deneyimleri ve rüyaları, ailenin anıları ve mektupları, günlük, Himmler ve generallerin savaş hakkındaki raporları, Amerikalı tarihçi Christopfer Browning ve Danimarkalı filozof ve teolog Soren Kierkegaard’dan alıntılar) okuyucuya aktarır ve hikâyenin farklı öyküsünü hem fail hem de kurbanların söylemlerinden yola çıkarak, onların perspektiflerini karşılaştırır. Kısacası, metin, aynı zamanda “kurban-fail” (Opfer-Täter) kavramlarının sorgulandığı bir alana dönüşür ve Timm yaşanmışlıklarını kaleme alarak, hem aile hem de kültürel belleğe ait anıları görünür kılar.

Karl- Heinz’den geriye kalan mektuplar ile 14 Şubat- 6 Ağustos 1943 tarihleri arasında cephede yasak olmasına rağmen tuttuğu günlük, tam olarak Timm’in sorularına cevap veremese de eserde iletişimsel yani aile belleğini yansıtan önemli anımsama figürlerindedir. “*Samimi düşüncelerin, olayların, duyguların depolandığı bir iletişim aracı*” (Pethes ve Ruchatz 574- 575) olarak günlük, bu eserde aile belleğinin anı nesnesidir ve Karl Heinz’in II. Dünya Savaşı’nda yaşanmışlıklarını içerir. Karl- Heinz’in cephede tuttuğu günlük, bireysel anıların yanı sıra Almanya ve Rusya arasındaki savaşın somut bir göstergesidir. Yazar, söz konusu mektupları ve günlüğü “*kayda geçirilmiş anılar*” (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 34) şeklinde tanımlamaktadır. Karl Heinz 25 Şubat 1943 tarihinde günlüğünde Ruslara ait uçak pistinin bombalanacağını ve 28 Şubat tarihinde de “*1 gün mola, büyük bit avı, Onelda’ya devam*” (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 18) şeklinde savaşa dair kısa notlar düşer günlüğüne. Ağabeyinin savaşın olumsuzluğunu benimsemiş olması ve

Rusların öldürülmesini normalmiş gibi günlüğüne not düşmesi, yazarı oldukça etkiler. Fakat Uwe Timm'i en çok etkileyen ve eserde leitmotif olarak karşımıza çıkan, "75m mesafede İvan sigara içiyor, benim MG¹⁰ için kolay lokma" (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 34) ifadesi olur. Yazarı etkileyen ve düşündüren diğer durum ise Karl Heinz'ın "11 Ağustos 1943 tarihinde" (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 26-27) savaş konusundaki yanlılığını gösteren babasına yazdığı mektuptur. Karl Heinz, mektubunda ailesinin yaşadığı şehir Hamburg'un İngilizler tarafından işgal edilmesi konusundaki endişesini dile getirirken, Rus Cephesinde savaşan bir asker olarak oradaki sivil halktan hiç bahsetmez. Timm, özellikle ağabeyinin günlüğünde kurbanlar hakkında hiçbir şey yazmamasına anlam veremez ve ağabeyi için "normal" yani "insani" (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 27) gelen bu durumu sorgular.

Günlüğün düzenli bir şekilde yazılmaması, kullanılan kısaltma ve askeri terimler, Timm için okumayı ve günlüğün metnini anlamayı zorlaştırır. Timm, günlükteki kısa notların "ağabeyi[ni] görünür kılmadığını" (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 127) bu yüzden ağabeyinin duyguları, korkuları ve sevinçleri hakkında bilgi sahibi olamadığını belirtir. Timm, ağabeyinin neden SS'e başvurduğunu, 16 yaşında genç bir adam olarak neler hissettiğini, hiç bir kız arkadaşının olup olmadığı gibi hayata dair şeyleri merak eder. Ağabeyinin geçmişine olan merakının bir nedeni de babasının, Uwe Timm'e sürekli ağabeyini örnek almasını söylemesidir.

Eserde, Karl Heinz'a ait cepheden gönderilen eşyalar arasında yer alan mektup ve günlüğün yanı sıra aile fotoğrafları ve yaklaşık elli yıldır açılmayı bekleyen kutu da aile belleğinin önemli anımsama araçlarındandır. Özellikle "yaşamın farklı durumlarına ait anıların, ailevi soyun görsel bir biçimde belirlenmesi" (Pethes ve Ruchatz 178) olarak tanımlanan "aile albümünün öyküleri" kuşakların geçmişi öğrenmesine fırsat veren belgelerdir. Tarihi belgelerdeki fotoğraflar gibi, Timm'in ailesine ait fotoğraflar, iletişimsel, yani aile belleğinin bir anımsama aracı olarak sözlü tarihin (oral history) de bir parçasıdır. Ancak Timm, babasını iyi tanıdığı için onun fotoğraflarını yorumlayabilirken, ağabeyini ise sadece ailesinin anlattığı kadar bildiği için, onun resimlerinin öykülerini yorumlayamaz. A. Assmann, fotoğrafın, geriye kalan eşyaların bir anısı veya öyküsü yoksa, pek bir anlam ifade etmeyeceğini vurgular (53). Diğer taraftan içerisinde "on vesikalık resim, tarak, diş macunu, bir paket tütün, bir not defteri, siyah gazi rozeti, Demir Haç nişanı, telgraf ve mektupların" (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 32-33) olduğu bir kutu

¹⁰ Maschienengewehr; ağır makineli tüfek anlamına gelmektedir.

yıllarca anneleri tarafından bir kutuda tuvalet masasının çekmecesinde saklanır ve bu kutunun varlığı, aile içinde hiç gündeme getirilmez. Kutunun yıllarca Timm'in ailesi tarafından açılmaması, geçmişin konuşulmadığının ve sorgulanmadığının göstergesi olarak yorumlanabilir.

Diğer taraftan eserde anımsanan bireysel yaşanmışlıklar, Timm'in bireysel yani iletişimsel belleğinin önemli bir parçasıdır. “*Bir hatırlama grubunun taşıyıcıları*” (J. Assmann 64) olarak Timm'in ailesinin anlattığı hikâyeler ya da bir sohbet esnasında dinledikleri Timm'in iletişimsel belleğindeki anı demetlerini oluşturur. Timm, ailesinden II. Dünya Savaşı ile ilgili dinlediği hikâyelerin “*başlangıçtaki dehşeti yavaş yavaş törpülediğini, yaşananları anlaşılabilir ve sonunda konuşabilir kıldığını*” (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 37) ifade eder. II. Dünya Savaşı hakkında aile bireylerinin ve çevredeki kişilerin anlattığı hikâyelerin yanı sıra Timm, yaşanmışlıklara yönelik eleştirileri de okuldaki öğretmeni bağlamında örneklendirir.

Okulda artık eski ders kitaplarına göre öğretim yapılamıyordu. Herr Bohnert adında bir öğretmen, Nazi döneminde politik nedenlerle okuldan atılmış tek öğretmendi, Almanca ve tarih derslerine giriyordu; Nazilerin aptallığını ve işledikleri suçları dile getirmekle kalmıyor, bunların nedenlerini de sorguluyor ve Almanların “körü körüne itaat”ini ve “askerlik tutkusu”nu örneklerle eleştiriyordu. Babaya bundan söz ettiğimde, savaşı kazananların bize dayattıkları bu “başka bir şekilde yeniden eğitilme işine” çok sinirlendi. Ama buna karşı elinden hiçbir şey gelmezdi. Ve çocuk, bu dokunaklı öfkenin çaresizlikten başka bir şeye yol açmadığını hissedebiliyordu (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 63-64).

Timm'in “oral history” bağlamında belleğinde yer alan bu hikâyeler aracılığıyla eserin odak noktasında “Nazi ideolojisi”, “II. Dünya Savaşı öncesi ve sonrası”, “Soykırım” ve “50- 60'lı yıllar” gibi konular ele alınarak, bir anlamda Almanya'nın kolektif belleği de özetlenmektedir. Ayrıca Timm, II. Dünya Savaşı ve sonrasındaki yaşanmışlıkların 68 dönemi öğrenci hareketini doğurduğunu okuyucuya anımsatarak, Doğu ve Batı Almanya'nın kolektif suç olarak tanımlanan Nazi dönemine bakışını da irdeler.

Yazar Timm, ailesine özellikle de ağabeyine ait anılarını kaleme alırken, bir insan olarak duygularını gizleyemez, hatta bu öyküyü anlatmak onu korkutur ve onun canını acıtır. Timm, “Kardeşimin Örneğinde” adlı eserine, ağabeyi Karl Heinz ile ilgili anımsadığı tek anısıyla başlar. Henüz üç yaşında olmasına rağmen, ağabeyinin “*sarı saçlarını, onu kucağına alışını ve üzerindeki üniformayı*” (Timm,

Kardeşimin Gölgesinde 11) Timm unutamamıştır. Karl Heinz ile ilgili bu “tek bir görüntü, silik bir an, çoğu kez yalnızca belli belirsiz bir duyuşsal algı” (Draaisma 25) Timm’in bireysel belleğinde öyle bir yer eder ki, yazar sürekli rüyalarında ağabeyini görür.

Biri gizlice eve girmek istiyor. Dışarıda bir karaltı duruyor, koyu, kirli, çamurlu. Kapıyı kapamak istiyorum. Yüzü olamayan karaltı zorla içeri girmeye çalışıyor. Var gücümle kapıya dayanıyorum; yüzü olmayan ama ağabey olduğunu kesin olarak bildiğim bu adamı geriye doğru itiyorum. Nihayet kapıyı kilidine oturtup sürgüleyebiliyorum. Ama ellerinin arasında, kaba, yırtık pırtık bir ceket olduğunu fark edip dehşete kapılıyorum (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 14).

Bu bağlamda Timm gördüğü rüyaların etkisini, 1996 yılında yayımlanan “*Johannisnacht*” adlı romanına aktarır. Bu eserde ben anlatıcı rüyasında sürekli, kardeşinin ona ısrarla açmasını istediği bir çekmeceyi açar gibi yaptığını görmektedir. Timm, var gücüyle çekiyor gibi yaptığı bu çekmeceyi açmaya o kadar da gönüllü değildir. Fakat 2003 yılında “*Kardeşimin Örneğinde*”, ağabeyinin ısrarla açmasını istediği, metaforik düzlemde ailesinin öyküsü anlamına gelen bu sıkışmış çekmeceyi açarak, bu eseri kaleme alır (Onaran 273). “*Kardeşimin Örneğinde*” eserinde, çocukken annesinin ona defalarca okuduğu *Mavisakal* masalını çok sevdiğini, fakat masalın sonunu dinlemek istemediğini dile getirir. Masalın sonunda Timm, Mavisakal’ın karısının yasak olan kilitli odaya girmeyi istemesini ürkütücü bulur ve yazar ancak yetişkin biri olduğunda masalı sonuna kadar okuduğunu ifade eder. Bu bağlamda Timm’in bilinçaltında masalın sonunu, ağabeyinin öyküsü ile kıyasladığı ve artık masal gibi bu öykünün de kapısının aralanması için hazır olduğu sonucuna varılabilir (Onaran 273). Timm, 2003 yılından daha önce bu eseri kaleme almamasının en büyük nedenlerinden birisinin annesi olduğunu söyler. Timm, ağabeyi ile ilgili çıkmazlarına annesinin ağabeyini temize çıkarmak için bahaneler bulacağını düşünerek, annesi hayatta iken yazmaya cesaret edemediğini dile getirir. Ayrıca ablasının üzgün hayatından da eserde bahsedeceği için, son tanık da ölünceye kadar bekler. Aslında yıllardır bu öyküyü yazmak istediğini ve belgelerinin hazır olduğunu vurgular Timm. Fakat ağabeyinin öyküsünü anlatırken, “tüm soruları sorabilmek, hiçbir şeyi, hiç kimseyi dikkate almak zorunda kalmamak” (Timm, *Kardeşimin Gölgesinde* 13) için ablanın ölümünden yedi yıl sonra, yani yazar artık ailesine bunun acı vermeyeceğini bildiği için eserini tamamlayabilir. Bu

eseri kaleme almasının bir diğer nedeni de, Uwe Timm'in, babasının kuşağının, yani savaş kuşağının çoğunlukla tercih ettiği suskunluğu reddetmesidir.

Timm'in bu eserde, ailesinin hikâyesini ve Almanya'nın yaşanmışlıklarını sahneleyerek, bir anlamda sorumluluk aldığı söylenebilir. Bu bağlamda Schlink, II. Dünya Savaşı ve sonrası Almanya'sında işlenen suçların yükünün bir anlamda gelecek kuşaklara miras bırakıldığını dile getirir ve bu suç kavramının kuşaklara yansımalarının tarihi bir sorumluluk olarak kabul gördüğünü vurgular.

Suç daima geçmişte kalana ilişkindir. Suçun yalnızca tek tek insanların geçmişteki davranışlarına göre değil, geçmişe ilişkin oluşu ve tarihin belli bir dönemini tamamen ve üstüne o dönemin ardından gelen bugünü de karartması, Nazi Almanyası sonrası döneme özgü bir tecrübedir. Yahudi Soykırımı'nın karanlık gölgesi geniş bir alana yayılır ve geçmişe ilişkin suç konusunun kuşakları aşarak sürekli gündeme gelmesine neden olmuştur (Schlink 13).

Sonuç

Uwe Timm, aile belleğindeki anılarının eksikliğine rağmen, hem ailesinde hem de toplumda tabu olmuş II. Dünya Savaşı sırasındaki yaşanmışlıkları, bu eser aracılığıyla okuyucuya aktarmaya çalışmaktadır. Yazarın elindeki verilerin azlığı nedeniyle anlatmak istediği öyküyü aile belleğine ve kültürel belleğe dayandırarak vermesi, yani farklı referanslara dayandırması metnin en önemli özelliklerinden biridir. Dolayısıyla aile belleğinin, kültürel belleğe ait belgelerle tamamlandığı bu metnin öyküsü, hem kurmaca hem de otobiyografik ve tarihi belgelere dayanmaktadır. Yazarın birer anı nesnesi olan ağabeyin cephe günlüğü, mektuplar ve aile fotoğraflarının yanı sıra, tarihe ilgi duyanların iyi bildiği tarihi belge ve mektuplardan alıntılara yer vermesi, Timm'in alışlagelen biyografik metin yapısının dışında bir biçim arayışına girdiğinin de göstergesidir. Baba kuşağına ait bu kolektif suçu kendi ailesinin örneğinde ele almaya çalışan yazar, Almanya'nın yakın tarihi perspektifini açılmayarak, tarihi sorumluluğunu da yerine getirir.

KAYNAKÇA

Agazzi, Elena. *Erinnerte und rekonstruierte Geschichte. Drei Generationen deutscher Schriftsteller und die Fragen der Vergangenheit*. Göttingen: Vandenhoeck& Ruprecht, 2005.

- Assmann, Aleida ve Ute Frevert. *Geschichtsvergessenheit, Geschichtsversessenheit. Von Umgang mit deutschen Vergangenheit nach 1945*. Stuttgart: Deutsche Verlags- Anstalt GmbH, 1999.
- Assmann, Aleida. *Der lange Schatten der Vergangenheit. Erinnerungskultur und Geschichtspolitik*. München: Verlag C.H. Beck, 2006.
- Assmann, Jan. *Kültürel Bellek. Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. Çev. Ayşe Tekin. İstanbul: Ayrıntı, 2015.
- Bernhardt, Rüdiger. *Uwe Timm. Am Beispiel meines Bruders*. Hollfeld: Königs Erläuterungen und Materialien. Band 475, 2008.
- Braun, Michael. "Die Leerstellen der Geschichte." *Erinnern, Vergessen und Erzählen: Beiträge zum Werk Uwe Timms*. (Hrsg) Friedhelm Marx. Göttingen: Wallstein, 2007. 53-69.
- . "Wem gehört die Geschichte? Tanja Dückers, Uwe Timm, Günter Grass und der Streit um die Erinnerung in der deutschen Gegenwartsliteratur." *Keiner kommt davon. Zeitgeschichte in der Literatur nach 1945*. (Hrsg.) Erhard H. Schütz und Wolfgang Hartwig. Göttingen: Vandenhoeck& Ruprecht, 2008. 100-118.
- Draaisma, Douwe. *Unutmanın Kitabı. Rüyalarımızı Neden Hemen Unuturuz, Anılarımız Neden Sürekli Değişir?*. Çev. Dilman Muradoğlu. İstanbul: Yapı Kredi, 2015.
- Erl, Astrid. "Mit Dickens spazieren gehen. Kollektives Gedächtnis und Fiktion." *Kontexte und Kulturen des Erinnerns. Maurice Halbwachs und das Paradigma des kollektiven Gedächtnisses*. Hrsg. Gerald Echterhoff und Martin Saar. Konstanz: UVK Verlagsgesellschaft mbH, 2002. 253- 267.
- . *Kollektives Gedächtnis und Erinnerungskulturen*. Stuttgart: Verlag J.B. Metzler, 2005.
- Erl, Astrid ve Ansgar Nünning. "Literatur und Erinnerungskultur." *Erinnerung, Gedächtnis, Wissen. Studien zur kulturwissenschaftlichen Gedächtnisforschung*. Hrsg. Günter Osterle. Göttingen: Königshausen & Neumann, 2005. 185-211.
- Fischer, Torben ve Matthias N. Lorenz. *Lexikon der Vergangenheitsbewältigung in Deutschland. Debatten- und Diskursgeschichte des Nationalsozialismus nach 1945*. Bielefeld: transcript Verlag, 2007.

- Grütter, Heinrich Theodor. "Warum fasziniert die Vergangenheit? Perspektiven einer neuen Geschichtskultur." *Historische Faszination. Geschichtskultur heute*. Hrsg. Klaus Füssmann, Heinrich Theodor Grütter und Jörn Rüsen. Köln: Böhlau Verlag, 1994. 45- 57.
- Halbwachs, Maurice. *Das kollektive Gedächtnis*. Frankfurt: Fischer Taschenbuch Verlag, 1991.
- Hielscher, Martin. *Uwe Timm*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2007.
- Hirsch, Marianne. *Family Frames. Photography, Narrative and Postmemory*. Cambridge: Mass, 1997.
- Kammler, Clemens. *Uwe Timm. Am Beispiel meines Bruders*. München: Oldenbourg Verlag, 2006.
- Koselleck, Reinhart. "Formen und Traditionen des negativen Gedächtnisses." *Verberchen erinnern. Die Auseinandersetzung mit Holocaust und Völkermord*. Hrsg. Volkhard Knigge und Norbert Frei. München: C.H.Beck Verlag, 2002. 21- 32.
- Pethes, Nicholas ve Jens Ruchatz. *Gedächtnis und Erinnerung. Ein interdisziplinäres Lexikon*. Hamburg: im Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, 2001.
- Schlink, Bernhard. *Geçmişe İlişkin Suç ve Bugünkü Hukuk*. Çev. Reyda Ergün. Ankara: Dost, 2012.
- . *Okuyucu*. Çev. Cemal Ener. İstanbul: İletişim, 2014.
- Onaran, Sevil. "Anımsama Edebiyatı ve Uwe Timm'in Kardeşimin Örneğinde (Am Beispiel meines Bruders) 'Geçmişin' Yeniden Kurgulanışı (Am Beispiel meines Bruders)." *Alman Dili ve Edebiyatı ve Kültür Üzerine Araştırmalar Prof. Dr. Hüseyin Salihoğlu Armağanı*. Ankara: Barış, 2011.
- Timm, Uwe. *Erzählen und kein Ende*. Köln: Verlag Kiepenheuer& Witsch, 1993.
- . *Kardeşimin Gölgesinde*. Çev. Ayça Sabuncuoğlu. İstanbul: Can, 2003.
- . *Yarı Gölge*. Çev. Melike Öztürk. İstanbul: Can, 2008.
- Welzer, Harald, Sabine Moller ve Karoline Tschuggnall. *Opa war kein Nazi. Nationalsozialismus und Holocaust im Familiengedächtnis*. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 2010.